

JAHON MEDIA VA AXBOROT MAKONIDA RAQOBAT MUHITI

Abduraxmonov Fazliddin

Ishxujayev Nurbek Sherzod o'g'li

Ilmiy rahbar:

Doniyorova Gulshan Toshmirzayevna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15364852>

Kirish

XXI asr — bu axborot texnologiyalari, global kommunikatsiya va media vositalarining misli ko'rilmagan darajada rivojlangan asri bo'lib, u jamiyatning barcha jabhalariga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Jahon miqyosidagi media va axborot makoni tobora murakkab, raqobatbardosh va tez o'zgaruvchan muhitga aylangan. Bu muhitda milliy axborot tizimlarining o'z o'rnini topishi, mustaqil informatsion siyosat yuritishi dolzarb masalaga aylangan.

Mazkur maqolada global media maydonidagi raqobat muhiti, uning shakllanish omillari, asosiy ishtirokchilari hamda bu raqobatning ijtimoiy, siyosiy va madaniy oqibatlari tahlil qilinadi.

Global media raqobati: mohiyat va sabablari

Bugungi kunda dunyo aholisining aksariyati axborotni raqamli platformalar orqali olmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, onlayn nashrlar, video-platformalar va mobil ilovalar global auditoriyani shakllantirib, media iste'moliga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday muhitda:

- **Axborot tezligi** — asosiy ustuvorlikka aylangan
- **Kontent sifati va mazmuni** — auditoriya e'tiborini jalb qilishda hal qiluvchi omil
- **Platforma texnologik ustunligi** — informatsion ustunlikni belgilab beradi

Shu sababli, davlatlar, transmilliy media korporatsiyalar va mustaqil axborot subyektlari o'rtasida axborot maydoni uchun kuchli raqobat yuzaga kelgan.

Asosiy ishtirokchilar

Jahon media bozorida bir nechta yirik ishtirokchilar mavjud bo'lib, ular axborotni global miqyosda tarqatishda yetakchi rol o'ynaydi:

1. **G'arbiy media imperiyalari:** CNN, BBC, Reuters, The New York Times, Bloomberg kabi tarmoqlar ko'p yillik tajriba va auditoriya ishonchiga ega.
2. **Sharqiy raqobatchilar:** Xitoyning Xinhua, CGTN va Rossiyaning RT kanallari G'arbiy dominatsiyaga muqobil sifatida faoliyat yuritmoqda.
3. **Raqamli gigantlar:** Google (YouTube), Meta (Facebook, Instagram), TikTok, X (sobiq Twitter) kabi platformalar orqali axborot tarqatish tezligi va ko'lami keskin oshdi.
4. **Mahalliy OAV va blogosfera:** Har bir mamlakat o'z axborot makonini himoya qilish va mustaqil axborot siyosatini yuritish yo'lida milliy OAV, ijtimoiy media va blogerlar kuchidan foydalanmoqda.

Raqobatning ijobiy va salbiy jihatlari

Ijобiy jihatlari:

- **Axborot manbalarining xilma-xilligi:** Turli pozitsiyalarni eshitish imkoniyati kengaydi
- **Tezkorlik:** Har qanday voqea real vaqt rejimida yoritiladi
- **Fikrlar erkinligi:** Har kim o'z nuqtayi nazarini bildirishi mumkin

Salbiy jihatlari:

- **Axborot urushlari:** Mediada noto'g'ri yoki manipulyatsion ma'lumotlar ko'paydi

- **Yolg'on xabarlar (feyk):** Ijtimoiy tarmoqlarda tasdiqlanmagan ma'lumotlarning tez tarqalishi

- **Axborot suverenitetining yo'qolishi:** Chet el media resurslari mahalliy axborot maydonini bosib olishi mumkin

Media savodxonlik va axborot madaniyati

Yuqoridagi xavf-xatarlarga qarshi kurashishda **media savodxonlik** va **axborot madaniyati** muhim rol o'ynaydi. Media savodxonlik bu — shaxsning axborotni to'g'ri qabul qilish, tahlil qilish va undan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishidir. Bu jarayon quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Axborot manbaini tanlash va baholash
- Xabarlarning ishonchliligini tekshirish
- Propaganda va manipulyatsiya elementlarini ajratib olish
- E'tiqod va qarorlar shakllanishida mustaqil fikrlash

Axborot madaniyati esa jamiyatda axborotga nisbatan sog'lom munosabat, axborotni etik va qonuniy asosda tarqatish madaniyatini anglatadi.

O'zbekiston misolida: milliy axborot makonini mustahkamlash

O'zbekiston ham jahon axborot maydonida o'z o'rnini topishga intilmoqda. So'nggi yillarda:

- Davlat OAVlari bilan bir qatorda mustaqil ommaviy axborot vositalari faoliyati rivojlandi
- Bloggerlik va fuqarolik jurnalistikasi keng ommalashmoqda
- Axborot xavfsizligi va media savodxonlik sohasida qator dasturlar amalga oshirilmoqda

2021–2023-yillarda o'tkazilgan media islohotlar, Axborotlashtirish va kommunikatsiya agentliklarining faoliyati axborot suvereniteti va raqobatbardosh axborot siyosatini shakllantirishga qaratilgan.

Xulosa

Jahon media va axborot makonidagi raqobat nafaqat texnologik, balki mafkuraviy, siyosiy va madaniy kurash maydonidir. Har bir davlat, har bir fuqaro bu jarayonda o'z axborot himoyasini mustahkamlashi, media savodxonlikni oshirishi va axborot madaniyatini shakllantirishi zarur.

O'zbekiston uchun bu — milliy manfaatlar, madaniy qadriyatlar va axborot suverenitetini saqlab qolishning eng muhim kafolatidir.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov N. "Axborot makoni va mafkuraviy tahdidlar". – Toshkent: Akademnashr, 2020.
2. Hasanov M. "Media savodxonlik asoslari". – Toshkent: O'zbekiston Milliy axborot agentligi, 2022.
3. UNESCO. "Media and Information Literacy Curriculum for Teachers", 2021.
4. Castells M. "The Rise of the Network Society". – Wiley-Blackwell, 2010.
5. www.unesco.org – Media literacy and global media education bo'yicha materiallar.
6. www.cjr.org – The Columbia Journalism Review maqolalari, 2023.